

Οι ενεργειακές σχέσεις Ε.Ε. - Ρωσίας (Στασινόπουλος Σπυρίδων, ΜΑ Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών)

/ [Πεμπτούσια](#)

Εισαγωγή*

Σε ένα οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον που συνεχώς μεταλλάσσεται, προκύπτουν πεδία που επηρεάζουν ραγδαία την οικονομική πορεία και τις διπλωματικές σχέσεις χωρών. Τα κράτη ,αποτελούν αναπόσπαστα μέλη ενός διεθνούς συστήματος ,που ο υπερεθνικός χαρακτήρας πολιτικών οργανισμών (πχ Ε.Ε, ΟΗΕ ,NATO ,WTO κ.α) παρουσιάζεται πιο ισχυρός από την δύναμη των εθνικών κυβερνήσεων σε αρκετές περιπτώσεις. Ανάλογα με τα πεδία πολιτικής ,ο ρόλος του εθνικού ή περιφερειακού χαρακτήρα διαφέρει και εμφανίζεται ,με το κατά πόσο ο υπερεθνικός οργανισμός ή πολιτική οντότητα ακολουθεί μία ενιαία πολιτική στα διάφορα πεδία (πχ νομισματική πολιτική της Ε.Ε.).[1]

Για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελεί μια κορυφαία πολιτική και οικονομική ένωση κρατών , εμφανίζει μια τάση ,με την πάροδο του χρόνου να παρουσιάζει μια όσο το δυνατόν κοινή πολιτική σε όλο και περισσότερα πεδία σε σχέση με το παρελθόν ,προσπαθώντας να εναρμονιστεί με τις επιταγές της εποχής και το ανταγωνιστικό περιβάλλον ,μέσα στο οποίο λειτουργεί. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται σε ένα ζήτημα ,αρκετά σύγχρονο και αναδυόμενο, αυτόν της ενέργειας. Ο όρος «ενέργεια» έχει διάφορες ερμηνείες ,που αφορούν κυρίως την πρωτογενή έννοια, την διαδικασία που δίνει κίνηση-ώθηση στον ανθρώπινο οργανισμό ή σε μηχανές για παράδειγμα, την πρώτη ύλη που χρησιμοποιείται για την παραγωγική διαδικασία. Η ενέργεια στην παρούσα εργασία ,προσεγγίζεται ως εργαλείο οικονομικής πολιτικής που ακολουθεί η Ε.Ε και η Ρωσία ξεχωριστά αλλά κυρίως εστιάζουμε στις σχέσεις των δύο πλευρών στο ζήτημα. Ο τομέας της ενέργειας αποτελεί τις τελευταίες δεκαετίες παγκοσμίως την μεγαλύτερη πρόκληση για τις περισσότερες χώρες.

Η προσπάθεια, από την μεριά των κρατών, εκμετάλλευσης και χρησιμοποίησης φυσικών πόρων και αποθεμάτων ενέργειας ,όχι μόνο για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών ζήτησης αλλά κυρίως για την βελτίωση της οικονομικής πορείας τους και σε κάποιες περιπτώσεις ,όπως θα δούμε ,για την πολιτική τους επικράτηση σε επίπεδο διπλωματίας και διεθνών σχέσεων , βρίσκεται στο πυρήνα του οικονομικού προγράμματος των κυβερνήσεων των κρατών . Αναφέρουμε κυβερνήσεις των κρατών ,διότι ,το πεδίο της ενέργειας, για λόγους που θα προσεγγίσουμε παρακάτω πιο διεξοδικά ,σε ότι αφορά την Ε.Ε , είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τα εθνικά συμφέροντα κυρίως . Την τελευταία σχεδόν εικοσαετία ,μπορούμε να θέσουμε το χρονικό πλαίσιο ,μέσα στο οποίο η Ε.Ε ,μέσα από τα θεσμικά της όργανα ,προσπαθεί να διαμορφώσει μια κοινή ενεργειακή πολιτική και να πετύχει συγκεκριμένους στόχους ,προς όφελος της οικονομίας των χωρών ,της ευημερίας των πολιτών και της προστασίας του περιβάλλοντος. Στο ίδιο μοτίβο κινείται και το δεύτερο μέρος της εργασίας που είναι η Ρωσία.

Η Ρωσία, έχοντας πλούσια ενεργειακά αποθέματα ,είναι μία από τις πρώτες χώρες παγκοσμίως που άρχισε να χρησιμοποιεί την ενέργεια ,ως εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης.[2] Από τις καταβολές της ΕΣΣΔ (δεκαετία 1920),οι εξαγωγές ενέργειας από τα εδάφη του κράτους σε άλλες χώρες ,ήταν μια πραγματικότητα ,με τα ποσοστά αυτών συνεχώς να ανεβαίνουν ,με την πάροδο του χρόνου. Το οικονομικό πρόγραμμα του Λένιν με τίτλο “New Economic Policy(NEP)” είχε σαν βασικό πυλώνα την χρήση της ενέργειας για την οικονομική ανάπτυξη του κράτους. Η Ομοσπονδία της Ρωσίας μετά το 1991 , αλλά κυρίως μετά την άνοδο

του Πούτιν στην εξουσία ,στις αρχές της χιλιετίας που διανύουμε ,έχει αναδειχθεί σε μια κορυφαία δύναμη παραγωγής και εξαγωγής ενέργειας παγκοσμίως. Δεκάδες χώρες σε όλο τον κόσμο εξαρτώνται μερικώς η ολικώς ενεργειακά από την Ρωσική παραγωγή. Η Ε.Ε δεν αποτελεί εξαίρεση ,καθώς αποτελεί τον βασικό εταίρο της Ρωσίας στο πεδίο της ενέργειας και παρουσιάζει σε μεγάλο βαθμό εξάρτηση στα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσικής πλευράς.

Μία από τις βασικές θεματικές, που εξετάζουμε είναι αυτή η εξάρτηση που παρατηρείται , και η προσπάθεια της Ε.Ε να απεμπλακεί από αυτήν. Η ενεργειακή ασφάλεια και ο πλουραλισμός στις χώρες ,από τις οποίες εισάγεται ενέργεια στην Ευρώπη αποτελούν καίρια ζητήματα στην προσπάθεια αυτή. Το ζήτημα αυτό είναι κρίσιμο ,όσο προχωράει ο χρόνος διότι οι ενεργειακές ανάγκες των χωρών ,είτε στο τομέα της κατανάλωσης ,είτε σε αυτόν της παραγωγής διαρκώς ανεβαίνουν και η απώλεια κεφαλαίου και για αγορά ενέργειας από την Ρωσία είναι σημαντική. Η προσπάθεια μείωσης των χρημάτων που δαπανά η Ε.Ε .σε συνδυασμό με την απόκτηση τεχνογνωσίας είναι κίνητρα για την προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να στηριχθεί περισσότερο στις δικές της δυνάμεις . Είναι όμως αυτό κάτι που γίνεται στην πράξη ;

Τουλάχιστον, μπορεί μελλοντικά η Ε.Ε να ανεβάσει τα επίπεδα παραγωγής της ,μέσα σε ένα ενιαίο πλαίσιο πολιτικής ; Ποιες οι δυσκολίες ; Αυτά είναι κάποια ερωτήματα που χρειάζονται απαντήσεις σχετικά με την προσπάθεια της Ε.Ε για απεξάρτηση από την Ρωσική πλευρά και επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας. Η συγκεκριμένη μελέτη ,δεν έχει ως στόχο μόνο να παρουσιάσει περιγραφικά στοιχεία που αφορούν την παραγωγή και μεταφορά ενέργειας, την συμβολή του τομέα αυτού στην οικονομική πορεία των χωρών μέσα από μακροοικονομικούς δείκτες (ΑΕΠ, τιμές κ.α.) και να κάνει μια ιστορική αναδρομή στις σχέσεις των δύο χωρών στο ζήτημα αυτό.

Βασικό μέλημα είναι να εξεταστεί το παρόν και το μέλλον των σχέσεων σε επίπεδο πολιτικής και διπλωματίας. Ένα μοντέρνο ζήτημα ,όπως αυτό των ενεργειακών σχέσεων ,με μεγάλες προεκτάσεις που αφορούν και τρίτες χώρες ,είναι συνδεδεμένο με διαφορετικά επίπεδα και πεδία πολιτικής . Η ενέργεια με τον τρόπο που την αναλύουμε καταφέρνει και ενώνει διαφορετικά επιστημονικά πεδία όπως φυσική ,γεωλογία ,χημεία, , οικονομικές επιστήμες και πολιτική ανάλυση, διεθνείς σχέσεις. Είναι μια διαδικασία πολύπλευρη καθώς κατά την παραγωγική διαδικασία ,χρησιμοποιείται η πρώτη ύλη (άνθρακας ,αέριο κτλ) για να παραχθούν ενεργειακά προϊόντα, μέσα από τις συμβουλές ειδικών, στη συνέχεια τα ενεργειακά αποθέματα/προϊόντα γίνονται αντικείμενα εμπορικής χρήσης με στόχο το οικονομικό κέρδος ,ενώ σε υψηλό επίπεδο πολιτικής ,η ενέργεια χρησιμοποιείται

σαν εργαλείο άσκησης οικονομικής & εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας από τα αρμόδια θεσμικά όργανα των εκάστοτε κρατών ή οργανισμών .

Η εργασία είναι χωρισμένη σε 5 βασικές θεματικές ενότητες για την πιο διακριτή παρουσίαση πληροφοριών ,στοιχείων ,αναλύσεων και γεγονότων ,σε ένα θέμα που παρουσιάζει ιδιαίτερα πλούσια βιβλιογραφία .Το εύρος της βιβλιογραφίας είναι μεγάλο και στηρίζεται σε reports των αρμοδίων υπηρεσιών των θεσμικών οργάνων της ένωσης (Συμβούλιο Υπουργών σε θέματα ενέργειας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) αλλά και αντίστοιχα της Ρωσικής Κυβέρνησης ,μέσω του αρμόδιου υπουργείου. Πλούσια είναι και η αρθρογραφία ειδικών - επιστημόνων ,καθηγητών πανεπιστημίων αλλά και πολιτικών προσώπων ,πάνω σε όσα έχουν επιτευχθεί μέχρι σήμερα αλλά και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δύο πλευρές ,με στόχο να εξαχθεί ένα συμπέρασμα πάνω στις ενεργειακές σχέσεις των δύο πλευρών ,μέσα από εξειδικευμένη ανάλυση.

Στην πρώτη θεματική ενότητα επιλέχθηκε να γίνει μια ιστορική περιγραφή των ενεργειακών σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περιγράφεται η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων πάνω σε ενεργειακά προϊόντα με χώρες της Ευρώπης που ξεκινούν από τα τέλη της δεκαετίας 1950 και φτάνουν μέχρι σήμερα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί το τελικό αποτέλεσμα χρόνιων ζυμώσεων και μετασχηματισμών μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών. Συνεπώς αρχικά οι σχέσεις τόσο στην ενέργεια όσο και σε άλλα πεδία ανάμεσα σε Σοβιετικούς και Ευρωπαϊκές χώρες αναπτύσσονται με μεμονωμένες συμφωνίες , καθώς η οικονομική και πολιτική ένωση στην Ευρώπη βρισκόταν σε αρχικό στάδιο. [3] Η δημιουργία πιο ολοκληρωμένης μορφής ένωσης στην Ευρώπη στην πορεία του χρόνου, άρχισε να διαφοροποιεί την υφιστάμενη κατάσταση.

Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζονται επιπλέον όλα τα στατιστικά στοιχεία της ανάλυσης ,μέσα από γραφήματα ,πίνακες που αφορούν την ενεργειακή παραγωγή και κατανάλωση ,τις εισαγωγές και εξαγωγές και άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία που αφορούν τις δύο πλευρές τόσο σαν σύγκριση αλλά και μεμονωμένα , με στόχο την εξ αρχής ενημέρωση για τα πραγματικά δεδομένα και στοιχεία του θέματος.

Η δεύτερη και τρίτη θεματική ενότητα αφορούν τα ενεργειακά προγράμματα της Ε.Ε και της Ρωσίας αντίστοιχα. Και στις δύο ενότητες, έχει επιχειρηθεί να ακολουθηθεί παρόμοια δομή. Επικεντρωνόμαστε στην εύρεση του πότε και πώς ξεκίνησε η κάθε πλευρά να αναπτύσσει ενεργειακά προγράμματα και εμπορική δραστηριότητα πάνω σε ενεργειακά προϊόντα. Γίνεται αναφορά στις σχέσεις με τρίτες χώρες πάνω στο ζήτημα ,που ουσιαστικά λειτουργούν σαν εναλλακτικές λύσεις ,πάνω στην αντιμετώπιση της ενεργειακής εξάρτησης. Σημαντικό μέρος της ενότητας αφορά την παρουσίαση των βασικών αρχών των προγραμμάτων

,των πρακτικών που ακολουθούν για την επίτευξη των στόχων ,κυρίως μακροπρόθεσμων. Σημαντική παρατήρηση που πρέπει να έχουμε υπόψιν μας, είναι πώς τα αποτελέσματα των ενεργειών που αφορούν συμφωνίες ,όπως η κατασκευή αγωγών για την μεταφορά ενέργειας για παράδειγμα ,εμφανίζονται με την πάροδο του χρόνου και ενσωματώνονται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύουν οι αρμόδιες αρχές.

Η κάθε ενότητα ασχολείται με την κάθε πλευρά που αντιστοιχεί με στόχο την ευδιάκριτη παρουσίαση του κάθε προγράμματος ώστε στην πορεία να είναι πιο εύκολη η σύγκριση που στοχεύουμε να επέλθει. Το εύρος των επίσημων προγραμμάτων ενέργειας των δύο πλευρών είναι σημαντικό και έχει επιχειρηθεί η όσο το δυνατόν πιο συνοπτική παρουσίαση της ενεργειακής πολιτικής τους. Η τέταρτη θεματική ενότητα αφορά τις ενεργειακές σχέσεις των δύο μερών που εξετάζουμε. Τίθεται στο επίκεντρο η ανάπτυξη των ενεργειακών συμφωνιών των δύο πλευρών ,κυρίως από το 2000 και μετά ,με την άνοδο του Βλ. Πούτιν στην εξουσία της Ρωσίας.

Ο Πούτιν έθεσε στην πρώτη γραμμή της οικονομικής και εξωτερικής πολιτικής την ενεργειακή δύναμη των Ρώσων, με αποτέλεσμα η ανάγκη για μεγαλύτερη συνεργασία να είναι επιβεβλημένη για την ικανοποίηση των Ρωσικών συμφερόντων πάνω στο ζήτημα. Εκείνη την περίοδο η Ε.Ε. αρχίζει και δίνει ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στο ενεργειακό πεδίο με απώτερο στόχο την κοινή ενεργειακή πολιτική. Στην ενότητα αυτή επιχειρείται μια προσέγγιση να διαπιστωθεί σε ,ποιο σημείο βρίσκονται οι σχέσεις αυτήν την περίοδο μετά από τις σημαντικές εξελίξεις στο γεωπολιτικό κομμάτι της περιοχής της Ανατολικής Ευρώπης από το 2009 και μετά αλλά και στην διεύρυνση της εμπορικής δραστηριότητάς των δύο πλευρών σε τρίτους πόλους.

Γίνεται παρουσίαση της συνεργασίας-διαβούλευσης των δύο πλευρών σε θεσμικό επίπεδο ,μια εξιστόρηση συνεχούς δραστηριότητας -συναντήσεων κορυφαίων πολιτικών 7 και θεσμικών οργάνων στη βάση διαμόρφωσης και εκτέλεσης κατά περίπτωση πολιτικών προγραμμάτων από κοινού. Ο σύγχρονος χαρακτήρας του θέματος και άλλοι παράγοντες που αναλύονται ,δίνουν κυρίως μια κατεύθυνση (roadmap) και λιγότερο ουσιαστικά αποτελέσματα στις διμερείς σχέσεις . Το περιεχόμενο της ανάλυσης έχει ως στόχο να εξαχθούν συμπεράσματα πάνω στο παρόν και το μέλλον του ζητήματος ,που κυριαρχεί στην ατζέντα των δυο πλευρών μέσα από την μελέτη ακαδημαϊκών άρθρων που εξειδικεύονται στο συγκεκριμένο πεδίο και στοχεύουν στην παρατήρηση των χαρακτηριστικών που διέπουν τις ενεργειακές σχέσεις. Στην τελευταία ενότητα ενσωματώνονται συμπεράσματα και προβληματισμοί ,που έχουν εξαχθεί από την έρευνα με βασικό

μέλημα την παγίωση μιας θέσης από την δική μου μεριά για το θέμα της εργασίας.

[Συνεχίζεται]

****Πρόκειται για το εναρκτήριο δημοσίευμα της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας που υποβλήθηκε στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.***

1. Nugent Neill ,(2012) Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πλήρης αναθεωρημένη Έκδοση, Σαββάλας Εκδόσεις
2. Kenez, Peter (2006). A History of the Soviet Union from the Beginning to the End. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 47-48
3. Eurostat ,OECD Data ,International Energy Agency .